

A kétfokú jogorvoslati rendszer kialakulása

A hazai büntető eljárásjogban a kétfokú perorvoslati rendszer már a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkben (Bp.) megjelent. A törvény második jogorvoslatként a semmisségi panaszt vezette be.

A semmisségi panasz francia eredetű perorvoslat. Egyes elemei a XIV. Lajos által alkotott 1670. évi *Ordonnance Criminelle*-ben is feltűntek, mely szabályok megengedték, hogy a király a királyi tanács útján a legfelső bíróságok ítéleteit törvénysértés miatt

megsemmisíthesse. Utóbb az e célra létrehozott semmitőszékek (*cour de cassation*) csak kasszatórius jogkörrel bírtak. A jogfejlődés során a későbbi büntető-eljárás kódexek anyagi és alaki semmisségi okok esetén már lehetőséget adtak a reformációra, azonos volt azonban a szabály a különböző törvényekben, hogy a semmisségi panasz ténykérdést sohasem érinthetett, a felsőbíróság ítéletét az alsóbb fokú bíróság által megállapított tényekre volt köteles alapítani.²

A Bp.-ben semmisségi panasznak volt helye többek között a királyi törvényszék olyan ítélete ellen, melyre nézve a fellebbezés ki volt zárva,³ valamint a királyi ítélőtáblának, mint másodfokú bíróságnak az ítélete ellen alaki és anyagi semmisségi okok alapján.⁴ A másodfokú bíróság ítélete ellen a perorvoslat lehetőségének megteremtése vitathatatlanul a kétfokú jogorvoslat alapjainak lerakását jelentette. Utalni kell azonban rá, hogy a Bp. eredeti rendelkezése szerint – hasonlóan az európai jogfejlődéshez – a semmisségi panasz ténykérdést sohasem érinthetett. Az alaki semmisségi okoknál is megszorítás volt tapasztalható, mert olyan alaki semmisségi okot, melyet a másodfokú eljárásban nem érvényesítettek, a semmisségi panaszban sem lehetett kifogásolni, mint ahogy a másodfokú bíróság által megvizsgált és alaptalannak talált semmisségi ok sem nyithatta meg a másodfokú bíróság ítélete elleni jogorvoslatot. Az anyagi semmisségi okok tekintetében ugyan ilyen korlátozás nem állt fenn, tekintettel arra, hogy a másodfokú eljárásban fel nem

HÁGER TAMÁS*

A másodfellebbezés joghatálya, a felülbírálat terjedelme és a tényálláshoz kötöttség a harmadfokú bírósági eljárásban

„In poenalibus causis benignius interpretandum est”
(Büntetőügyben a jóindulatú értelmezés a követendő.
Paulus D.50,17,155,2.)¹

Bevezetés

A harmadfokú büntetőeljárás a legújabb kori magyar büntetőper viszonylag fiatal jogintézménye, de a Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria iránymutató tevékenysége folytán már kialakulóban van a bírói gyakorlat. Ennek ellenére teljesen egységes ítélkezésről nem beszélhetünk, sok esetben még az is vita tárgyát képezi, és jogértelmezést igényel, hogy milyen esetben van helye joghatályos másodfellebbezésnek, azaz a másodfokú bíróság ítélete elleni jogorvoslatnak a harmadfokú bírósághoz. Indokoltnak látom ezért a kétfokú jogorvoslati rendszerrel, a harmadfokú bírósági eljárással kapcsolatos egyes főbb jogkérdések beható elemzését, szem előtt tartva a jogtudomány álláspontjait, valamint a felsőbíróságok iránymutató döntéseit, állásfoglalásait. A jelenleg hatályos kétfokú fellebbezési rendszer történeti alakulásának vázlatos áttekintése után a harmadfokú eljárás olyan fő elemeit kívánom vizsgálni, mint a fellebbezés joga és hatálya, a felülbírálat terjedelme, és a tényálláshoz kötöttség.

* A Debreceni Ítéltábla bírója, a Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszékének meghívott előadója

¹ Nótári Tamás: A jognak asztalánál...1111 jogi regula és szentencia latinul és magyarul. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 79. o.

² Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Atheneum Kiadó, Budapest, 1915, 205–206. o.

³ Bp. 426. § 2.

⁴ Bp. 426. § 4.

hozott anyagi semmisségi ok is érvényesíthető volt a semmisségi panaszban.⁵

Különösen jelentős volt a perorvoslati jog korlátozása a törvényszék által másodfokon elbírált ügyekben, mert itt alaki semmisségi ok miatt semmisségi panaszra egyáltalán nem volt lehetőség és az anyagi semmisségi okok is csak korlátozottan nyitották meg a harmadfokon döntő bíróság eljárásának lehetőségét, mert csak szabadságvesztéssel büntetendő vétségre, vagy ilyen vétség mellett más vétségre, illetőleg kihágásra vonatkozó ügyben volt helye a vádlott javára, ha a bíróság a törvényt nem alkalmazta vagy tévesen alkalmazta abban a kérdésben, hogy a vád tárgya megállapítja-e a bűncselekmény tényálladékát, illetőleg a beszámíthatóság és büntethetőséget kizáró okok tekintetében; a vádlott terhére pedig ha a törvényszék olyan bűncselekményt, amely a törvény szerint büntet, vétségnek, vagy kihágásnak minősített.⁶

Az 1949. évi XI. törvény által bevezetett egyfokú fellebbezési rendszer a semmisségi panasz intézményét megszüntette. A büntetőeljárás jogalkotása egészen a XX. század végéig, az új Be. megszületéséig nem tért vissza a Bp. által már szabályozott kétfokú jogorvoslatra.

Az 1998. március 23-án kihirdetett 1998. évi XIX. törvény viszont felülvizsgálat elnevezéssel a törvény XV. Fejezetében ismét bevezette a kétfokú jogorvoslatot a harmadfokú bírósági eljárás megalkotásával. Eltérően a jelenleg hatályos normáktól, a másodfokú bíróság ítélete ellen megkötés nélkül, azaz a büntetőjogi főkérdések elsőfokú és másodfokú elbírálásának tartalmától (azonosságától vagy eltérésétől) függetlenül a törvény lehetővé tette a másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a rendes perorvoslatot, felülvizsgálat néven.⁷

A harmadfokú eljárásnak az ítélet tekintetében a teljes körű kétfokú jogorvoslatot valóban biztosító szabályai azonban nem léptek hatályba. A 2003. július 1-jétől hatályos normák egészen 2006-ig csak az egyfokú rendes jogorvoslati rendszert ismerték.

A 2006. évi LI. törvény rendelkezései által 2006. július 1-jétől a jogalkotó azonban ismét bevezette a kétfokú jogorvoslati rendszert és részletesen szabályozta a harmadfokú bírósági eljárást. Az 1998-ban elfogadott törvényhez képest viszont jelentősen szűkítette a másodfellebbezés lehetőségét.

A másodfokú bíróság ítélete ellen a rendes fellebbezés jogát ugyanis csak azon esetben engedte meg,

ha az elsőfokú és a másodfokú bíróság eltérően foglalt állást a büntetőjogi felelősség, a bűnösség kérdésében.⁸ Mindez a kihirdetett törvényhez képest nyilvánvalóan nem teljes, csak részleges kétfokú jogorvoslati rendszert jelent.

A harmadfokú eljárás kardinális részét képező, a fellebbezés jogára és hatályára vonatkozó, jelenleg is hatályos szabályokat a 2009. évi LXXXIII. törvény alakította ki 2009. augusztus 13-tól. A novella a gyakorlatban felmerült problémákra választ adva egy új másodfellebbezési okot vezetett be, mely szerint a másodfokú bíróság ítélete ellen akkor is helye van fellebbezésnek a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével olyan cselekmény miatt állapította meg a vádlott bűnösségét, amelyről az elsőfokú bíróság nem rendelkezett.⁹

A kétfokú jogorvoslati rendszer kialakításával kapcsolatban indokolt rá utalni, hogy az európai államok többségében egyfokú jogorvoslati rendszer működik. Kétfokú fellebbezésre van viszont lehetőség Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Romániában és Csehországban. A skandináv államokban pedig a Legfelsőbb Bíróság határoz arról, hogy elfogadja-e a másod jogorvoslati kérelmet.¹⁰

A másodfellebbezés joghatálya

A másodfellebbezés joghatályának tárgyalása előtt szükséges kiemelni azon alapvető rendelkezést, hogy a harmadfokú bírósági eljárásban a másodfokú bírósági eljárásról szóló XIV. fejezet rendelkezéseit, a harmadfokú eljárást szabályozó XV. fejezetben foglalt eltérésekkel kell értelemszerűen alkalmazni.¹¹ A harmadfokú eljárásban a fellebbezési okokból, a perorvoslat hatályából, a súlyosítási tilalom szabályaiból és az eljárási formákból, a döntési lehetőségekből kifolyólag számos speciális, a másodfokú büntetőeljárásról különböző szabály érvényesül.

A harmadfokú eljárás központi kérdése, hogy ki és milyen esetekben jogosult fellebbezés bejelentésére a másodfokú bíróság ítélete ellen.

A másodfokú bíróság ítélete ellen fellebbezésre jo-

⁵ Dr. Kardos Sándor: A harmadfokú bírósági eljárásról. www.debreceniitotabla.hu, 2008, 1. o. (2012. április 15.)

⁶ Angyal: i. m. 207. o.

⁷ A kihirdetett, de hatályba nem lépett Be. 388. § szerint a másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a harmadfokú bírósághoz felülvizsgálati indítványnak volt helye, ha

I. az elsőfokú, illetve másodfokú bíróság határozatának meghozatalára a 373. § II–IV. pontjában meghatározott eljárási szabálysértéssel került sor,

II. a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével a vádlott bűnösségét megállapította, illetőleg kényszergyógykezelését rendelte el, a vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette, a cselekményt törvénysértően minősítette, vagy törvénysértő büntetést szabott ki, illetőleg büntetés helyett alkalmazott intézkedést törvénysértően állapított meg, vagy azt törvénysértően nem alkalmazta.

⁸ A 2006. évi LI. törvény 168. §-a a következők szerint szabályozta 2006. július 1-jétől a másodfellebbezés jogát és hatályát a Be. 386. §-ában: A másodfokú bíróság ítélete ellen fellebbezésnek van helye a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntető anyagi jogszabály megsértésével

a) olyan vádlott bűnösségét állapította meg, illetőleg olyan vádlott kényszergyógykezelését rendelte el, akit az elsőfokú bíróság felmentett, vagy vele szemben az eljárást megszüntette,

b) az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette.

⁹ A 2009. LXXXIII. törvény 41. §-a a Be. 386. § (1) bekezdésének b) ponttal történő kiegészítéséről, a korábbi b) pont c) pontra módosításáról.

¹⁰ Dr. Balla Lajos: A harmadfokú eljárás néhány aktuális kérdése. A Magyar Bíróképző Akadémián 2010. január 18-án előadott előadás szerkesztett változata. www.debreceniitotabla.hu 2010, 3. o. (2012. április 15.), https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-de-hu.do (2013. május 3.)

¹¹ Be. 385. §

gosult a harmadfokú bírósághoz a vádlott, az ügyész, a pótmagánvádló, a védő a vádlott hozzájárulása nélkül is, a vádlott örököse a polgári jogi igénynek helyt adó rendelkezés ellen, a kényszergyógykezelés elrendelése ellen – a vádlott hozzájárulása nélkül is – a nagykorú vádlott törvényes képviselője, házastársa vagy élettársa.¹² Az ügyész a vádlott terhére és javára is élhet fellebbezéssel. Amint Farkas Ákos és Róth Erika is rámutatott, a másodfokú ítélet elleni fellebbezés esetén – hasonlóan az elsőfokú ítéletet támadó perorvoslathoz – az ügyészi fellebbezési joga a legszélesebb. A pótmagánvádló fellebbezési joga szűkebb, mert csak a vádlott terhére fellebbezhet.¹³ A másodfellebbezésre jogosultak köre is korlátozottabb az elsőfokú ítélet elleni jogorvoslathoz képest,¹⁴ mivel a másodfokú ítéletet a vádlott örököse a polgári jogi igénynek helyt nem adó, a magánfél a polgári jogi igényt érdemben elbíráló, az egyéb érdekelt pedig a reá vonatkozó rendelkezés ellen fellebbezést nem terjeszthet elő.

A fellebbezés előterjesztésével kapcsolatban kell utalni rá, hogy azt a határozat kihirdetését követően az eljárási cselekményen jelenlévő jogosultak szóban, a többi jogosult a kézbesítéstől számított nyolc napon belül jelenthetik be a másodfokú bíróságnak. A fellebbezést az ügyésznek és a védőnek írásban indokolni kell, az indokolást a fellebbezésre nyitva álló határidő alatt a másodfokú bíróságnál kell előterjeszteni.¹⁵

A másodfellebbezés kötelező indokolása kapcsán megjegyzendő a gyakorlati tapasztalatok alapján, hogy az ügyész minden esetben eleget tesz indokolási kötelezettségének, a védelmi oldalról azonban előfordul a perorvoslat indokolásának elmulasztása, elsősorban kirendelt védő eljárásakor.¹⁶ Ilyen esetben a harmadfokú bíróság tanácsának elnöke tehet intézkedést a hiányosság pótlására, de úgy vélem a védelem jogának teljes körű érvényesüléséhez, a fegyverek egyenlősége elvének biztosításához feltétlen szükséges –, hogy a védő, legyen akár meghatalmazott, akár kirendelt – eleget tegyen fellebbezés indokolási kötelezettségének a törvény kötelező előírása szerint. Ennek nem csak elvi jelentősége van, mert a harmadfokú bíróság területén eljáró ügyész indítványára kihathat a védői perorvoslat indokolása és nyilvánvalóan befolyással van a harmadfokú bíróság eljárására is.

A fellebbezésre jogosultság vizsgálata a konkrét ügyben mellőzhetetlen, mert fő szabályként a másodfokú bíróság ügödöntő határozata elleni fellebbezés akkor joghatályos, ha az arra jogosult, a számára biztosított irányban [Be. 367/A. § (2) bekezdés], illetve keretben [Be. 386. § (1) bekezdés] jelentette be, és a másodfokú rendelkezés alapján törvényi lehetőség nyílik a har-

madfokú eljárásra.¹⁷ Nem vitásan a joghatályosságnak a kiemelteken túl feltétele, hogy a perorvoslat határidőben kerüljön benyújtásra, ellenkező esetben ugyanis elkészttség miatt a fellebbezést el kell utasítani és nem kerülhet sor érdemben harmadfokú eljárásra.

A fellebbezésre jogosult személyeket követően tekinthetjük át a másodfellebbezés három fő okát.

A másodfokú ítélet ellen fellebbezésnek van helye egyrészt a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével olyan vádlott bűnösségét állapította meg, illetőleg olyan vádlott kényszergyógykezelését rendelte el, akit az elsőfokú bíróság felmentett, vagy vele szemben az eljárást megszüntette [Be. 386. § (1) bekezdés a) pont].

A harmadfokú bírósági eljárást bevezető törvény hatályba lépését követő hónapokban a fellebbezés joghatályát illetően a bírói gyakorlatban bizonytalanság volt tapasztalható. Egy kiskorú veszélyeztetése miatt indult harmadfokú büntetőügyben az ítélőtábla a fellebbezés joghatályossága kapcsán kifejtette, hogy a törvény helyes értelmezésének megfelelően álláspontja szerint a Be. 386. § (1) bekezdésére alapítottan akkor van helye másodfellebbezésnek, ha az elsőfokú és a másodfokú bíróság alapvetően egyező tényállás alapján jut eltérő következtetésre a vádlott bűnösségét, vagy ártatlanságát illetően. A harmadfokú eljárás a jogalkotói szándékból következően ugyanis elsősorban jogkérdések felülbírálatára irányul. A másodfokú határozat megalapozottsága, a másodfokú eljárásban végzett bírói mérlegelés önmagában fellebbezési okot nem képez.¹⁸ Az eseti döntésben foglaltak, figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria iránymutatásaira, ma már nem tarthatók, a büntetőjogi felelősségről hozott eltérő döntés – függetlenül a tényállás változásától, vagy változatlanúságától – a követett gyakorlat szerint joghatályosan megnyitja a harmadfokú bírósági eljárás lehetőségét. A döntés említését mégis indokoltnak tartom, egyrészt a jogintézmény értelmezésének alakulása miatt, másfelől azért, mert a korábbi álláspont is igazolja, hogy a törvényszöveg eltérő jogértelmezésekre is alapot adhat. Az ítélőtábla hivatkozott határozata egyébként a Bp. szellemével összhangban vezette le érvelését, rámutatva, hogy a harmadfokú eljárás alapvetően és eredendően jogkérdések felülvizsgálatára irányul.

A jelenleg követett bírói gyakorlatot elsősorban a Legfelsőbb Bíróság már hivatkozott, 1/2007. BK véleménye alapozta meg, mely véleményt 2008-ban a BKv. 63., 2009-ben pedig a BKv. 73. számú vélemények egészítették ki. A Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint a tényállástól, a tényállás változtatásától függetle-

¹² Be. 367/A. § (1), (2) bekezdés

¹³ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2012, 388. o.

¹⁴ Be. 324. § (1) bekezdés a)–h) pont

¹⁵ Be. 367/A. § (3) és (4) bekezdés

¹⁶ Debreceni Ítéletábla Bhar.II.332/2012., Bhar.II.178/2013.

¹⁷ Legfelsőbb Bíróság 1/2007. BK. vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről B.II.2.

¹⁸ Ítéletáblai Határozatok (IH) 2007. 9.

nül másodfellebbezésnek van helye, ha a másodfokú bíróság az első fokon felmentett vádlott bűnösségét megállapítja, vagy kényszergyógykezelését rendeli el. Ebből következően nincs helye másodfellebbezésnek, ha a másodfokú bíróság az első fokon felmentett vádlott esetében az eljárást megszünteti, vagy megszüntetett eljárás esetén a vádlottat felmenti. Utóbbi két esetben ugyanis az elsőfokú és másodfokú bíróság egyezően, bár eltérő okból nem állapította meg a vádlott bűnösségét.¹⁹

Gyakorlati példaként említem, hogy az ítéletábra egy szerzteágazó cselekményű, több vádlottas gazdasági ügyben az elsőfokú ítéletet megváltoztatta és az elévülés miatt eljárást megszüntető rendelkezések helyett egyes vádlottaknál felmentő rendelkezést hozott, mely eljárásjogi helyzetben a büntetőjogi felelősségről szóló döntés érdemi azonossága miatt másodfellebbezésnek nem volt helye.²⁰

A Legfelsőbb Bíróság kifejtette továbbá, hogy harmadfokú eljárásra akkor kerülhet sor, ha a másodfokú bíróság ügydöntő határozatának eltérő rendelkezése a büntető anyagi jog szabályát sérti. Ez azonban nem a fellebbezés joghatályosságának, hanem már az érdemi elbírálásnak a feltétele.²¹ Úgy gondolom a törvényszöveg e körben sem teljesen egzakta és részletes, ezért csak jogértelmezés útján alkalmazható megfelelően.

Egy cselekményes ügyben általában nem jelent jogértelmezési problémát a másodfellebbezés joghatálya. Többcselekményes perben, a cselekményeknek csupán egy részét érintő eltérő másodfokú rendelkezésnél azonban körültekintő vizsgálat szükséges annak megállapításához, hogy van-e helye fellebbezésnek a harmadfokú bírósághoz. A másodfellebbezés joghatálya szempontjából közömbös, hogy a jogosult nem sérelmezi az eltérő rendelkezést, hanem más ítéleti rendelkezést támad.²² Kérdésként lehet persze feltenni, hogy valóban ez volt-e a jogalkotó szándéka.

A részletezett iránymutatások a felsőbb bírósági döntésekben is megjelennek. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a másodfokú bíróság ítélete elleni fellebbezés akkor is joghatályos, ha a fellebbezésre jogosult nem a harmadfokú eljárást lehetővé tevő rendelkezést kifogásolja.²³

A másodfellebbezés joghatályával kapcsolatban nagyon fontos iránymutatás fogalmazódik meg egy elvi bírósági döntésben, amelyben kifejtésre került, hogy nincs helye harmadfokú eljárásnak, ha az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő rendelkezése a vád tárgyává tett tények teljes körű értékelése mellett *minősítési tévedés*en alapszik, ehhez képest a másodfokú bíróság a cselekmény törvényes minősítése helyett bűnös-

séget állapít meg abban a körben, amelyben az elsőfokú bíróság felmentő rendelkezést hozott.²⁴

E jogértelmezésnek megfelelően döntött már korábban a Legfelsőbb Bíróság az emberrablás büntette miatt indult harmadfokú eljárásban, amikor a védelmi másodfellebbezést elutasította. Határozatában kifejtette, hogy a másodfokú bíróság ugyan részben eltérő döntést hozott, amikor az elsőfokú ítéletet megváltoztatva a vádlott bűnösségét emberrablás büntetében is megállapította, azonban a bűnösség körében nem foglalt eltérően állást. A csupán a jogi minősítés körébe tartozó eltérő jogi értékelés a harmadfokú eljárás lefolytatását nem alapozza meg. Külön a bűnösséget megállapító rendelkezés szükségtelen volt, csak minősítési kérdés merült fel, az érintett tényállási ponttal összefüggésben valamennyi cselekvőség a bűnösség kimondásával zárult.²⁵

Ilyen jogi álláspont fogalmazódott meg egy másik harmadfokú eljárásban is, melyben a táblabíróság a rablás büntette és közokirattal-visszaélés miatt indult ügyben elutasította a védelmi másodfellebbezést. A másodfokú bíróság változatlan tényállás mellett, eltérően az elsőfokú bíróságtól, csak egy elvett okiratra látta megvalósulni a bűncselekményt, ezért további három okirat kapcsán felmentő rendelkezést hozott, mivel e körben nem látta igazoltnak a tartós birtokban tartási szándékot. A harmadfokú bíróság megállapította, hogy a szükségtelen részfelmentés ellenére a vád tárgyává tett valamennyi cselekmény (rablás, testi sértés és okirattal visszaélés) bűnösség kimondásával zárult. A másodfokú bíróság akkor járt volna el helyesen az okirattal visszaélés alaki halmazatának megítélésakor, ha a cselekményt nem négyrendbeli, hanem csupán egy rendbeli vétségnek minősíti. Egyértelműen minősítési kérdésként kellett volna dönteni e körben, ezért a felmentés indokolatlan volt, érdemben eltérő állásfoglalásra nem került sor, ezért a másodfellebbezés nem lehetett joghatályos.²⁶

Láthatjuk, hogy az alaki halmazattal kapcsolatos eltérő minősítési álláspontok olykor tévesen vezetnek felmentő rendelkezéshez, vagy ellenkezőleg, szükségtelenül kerül sor a bűnösség kimondására. Ilyen esetekben a harmadfokú bíróság a vázolt gyakorlat szerint elutasítja a fellebbezést. Amint már kiemeltem, a jogértelmezésnek itt is nagy jelentősége van, mert szigorúan a törvényszöveget tekintve a harmadfokon egyébként tévesnek ítélt másodfokú felmentés, vagy

¹⁹ 1/2007. BK vélemény II.1.a.

²⁰ Debreceni Ítéletábra Bf.II.140/2012. sz. ügy

²¹ 1/2007. BK vélemény II.1.b.

²² 1/2007. BK vélemény II.2.b.

²³ BH 2009/203.

²⁴ EBD 2012.B.15. Az elvi bírósági döntésben kifejtésre került, utalva a Legfelsőbb Bíróság Bhar.I.707/2017/14. számú határozatára is, hogy a másodfellebbezés akkor lehet joghatályos, ha a bűnösség kérdésében eltérő tartalmilag az elsőfokú és a másodfokú bírósági döntés. Amennyiben nem változik a bűnösség köre, pusztán a cselekmények eltérő anyagi jogi megítéléséről van szó, úgy nincs helye harmadfokú eljárásnak. Mindez csak az alaki halmazatban álló cselekmények esetén kerülhet szóba, amikor egy elkövetési magatartás több bűncselekmény törvényi tényállásába illeszkedhet, azaz heterogén alaki bűnhalmazat létesül. Az alaki halmazatban álló cselekmények eltérő minősítése esetén nincs helye felmentő, illetőleg bűnösséget megállapító rendelkezés meghozatalának, ilyenkor a cselekmény eltérő minősítését kell megállapítani (Debreceni Ítéletábra Bhar.III.171/2011.)

²⁵ Legfelsőbb Bíróság Bhar.I.707/2007/14.

²⁶ Debreceni Ítéletábra Bhar.II.309/2010/6.

elítélés, mint ellentétes döntés az elsőfokú ítélettől, formailag megnyithatná a harmadfokú eljárást, ugyanakkor a felsőbbbíróági jogértelmezés e körben nyilvánvalóan szűkíti a perorvoslati jog gyakorlását. Megítélesem szerint nem minden esetben könnyű annak elhatárolása, hogy az alaki halmazat mikor indokol eltérő minősítést, illetve mikor merül fel olyan perjogi helyzet, mely részfelmentés, vagy elítélés esetén már valóban joghatályos másodfellebbezést tesz lehetővé.

A második alapvető fellebbezési ok, ha a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével, olyan cselekmény miatt állapította meg a vádlott bűnösségét, amelyről az elsőfokú bíróság nem rendelkezett [Be. 386. § (1) bekezdés b) pont].

A 2009-es módosítással a törvénybe emelt új perorvoslati ok megteremtését az indokolta, hogy a korábban hatályos törvény nem szabályozta azt az esetet, amikor az elsőfokú bíróság nem rendelkezett a terhelt bűnösségéről, a másodfokú bíróság viszont bűnösnek mondta ki a vádlottat. Ilyen eljárásjogi helyzet valódi anyagi bűnhalmazatnál fordul elő, amikor a bíróság nem mondja ki bűnösnek a vádlottat, de a bűnösséget egyébként megalapozó cselekményrészről rögzíti a tényállásban.²⁷ A terhelt bűnösségének megállapítására először ilyen esetben másodfokon kerül sor és nem vitatható, hogy a büntetőjogi felelősség kérdésében érdemben eltérő döntésről van szó.

A harmadik fő másodfellebbezési ok, ha a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette [Be. 386. § (1) bekezdés c) pont].

E törvényi oknál az elsőként taglalt másodfellebbezési októl eltérően a másodfokú bíróság hoz felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezést a vádlottal szemben. A fellebbezés joghatálya, fontos tartalmi elemei és a bírói gyakorlat kapcsán kifejtettek értelemszerűen a fellebbezési ok jellegéből adódó eltérésekkel irányadók e részben is.

A Legfelsőbb Bíróság a BKv. 63. számú véleményben pontosította a korábbi jogértelmezési álláspontot és megállapította, hogy az iránymutatás idején, 2008-ban hatályos Be. 386. § (1) bekezdés a) és b) pontjának alkalmazásában „az eljárást megszüntette” fordulat eltérő törvényi rendelkezés hiányában magában foglalja az eljárás megszüntetésének azon esetét is, amikor a bíróság az eljárást olyan bűncselekmény miatt szünteti meg, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.²⁸ Ennek megfelelően, ha az elsőfokú bíróság bűnösséget megállapító rendelkezését megváltoztatva a másodfokú bíróság a jelenték-

telennek ítélt bűncselekmény miatt az eljárást megszünteti, megnyílik a másodfellebbezés joga.²⁹ Megállapíthatjuk a jogértelmezésnek megfelelően, hogy az eljárást megszüntető okok között – kivéve az ügyészi vádelejtés folytán történt megszüntetést – nincs érdemi különbség a másodfellebbezés joghatálya tekintetében.

Az eljárást megszüntető okok vonatkozásában, konkrét ügyben is kifejtésre került, hogy másodfellebbezésnek van helye a másodfokú bíróság olyan határozata ellen, amely az elsőfokú bíróság döntésével szemben az eljárást a bűncselekmény jelentéktelen volta miatt megszüntette.³⁰ Hasonló tartalommal foglalt állást a legfőbb bírói fórum abban az ügyben, melyben megállapította, hogy a másodfokú bíróság ítélete ellen a vádelejtés kivételével valamennyi megszüntetési okra alapított eljárás megszüntetésével kapcsolatos rendelkezés esetén fellebbezésnek van helye. E fellebbezés joghatályossága szempontjából pedig közböns, hogy a fellebbezés jogosultja a másodfokú bíróságnak az eljárást megszüntető rendelkezését nem sérelmezi.³¹

Külön ki kell térni arra a kérdésre is, hogy miként alakul e másodfellebbezési oknál a vádlott és a védő fellebbezési joga egy cselekményes ügyben, amikor a másodfokú bíróság az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben az eljárást megszüntette. Az 1/2007. BK vélemény már idézett rendelkezése szerint ugyanis a joghatályos perorvoslatnak feltétele, hogy a jogosult a számára biztosított irányban terjeszse elő a fellebbezést. A védelmi oldal a vádlott terhére nem fellebbezhet, ezért kérdés, hogy egy cselekményt elbíráló ügyben a másodfokú felmentő ítéletet támadhatja-e a vádlott és a védő. Úgy gondolom, hogy magát az érdemi döntést, a vádlott felmentésének tényét a vádlott és a védő nem sérelmezheti joghatályosan, mert ez nyilvánvalóan a terhelt terhére szóló jognyilatkozatnak minősülne, mely a perjog szerint kizárt. A felmentő ítéletnek azonban lehetnek olyan rendelkezései (bűnjelek, bűnügyi költség, polgári jogi igény stb.), melyek kifogásolása nem a vádlott terhére szól, hanem számára esetleg előnyösebb joghelyzet létrehozását célozza. Ilyen esetben úgy gondolom joghatályos lehet a védelmi másodfellebbezés. A legfelsőbb bírói gyakorlatra figyelemmel törvényszéki büntető kollégiumi ajánlás külön megállapította, hogy a Be. 386. § (1) bekezdés c) pontjában írt feltétel teljesülése esetén a határozat ellen az ügyész, a vádlott és a védő is fellebbezhet.³² A felmentés vagy az eljárás megszüntetés jogcímének, azaz a másodfokú ítélet indokolásának támadása azonban úgy vélem nem tekinthető joghatályos másodfellebbezésnek.

E körben hangsúlyos, hogy a harmadfokú bírósági eljárás lehetőségét a bűnösség kérdésében hozott el-

²⁹ BKv. 63. sz. vélemény az 1/2007. BK vélemény B.II.1–2. részének kiegészítéséről

³⁰ BH 2009/351.

³¹ BH 2010/180.

³² Szolnoki Törvényszék 1/2012. (IX. 27.) számú büntető kollégiumi ajánlás

²⁷ A 2009. évi LXXXIII. törvény 41. §-ához fűzött indokolás

²⁸ Be. 332. § (2) bekezdés

térő döntés alapozza meg. Kizárólag a felmentés jogcímének, okának sérelmezése nem teremt lehetőséget a másodfellebbezés jogának gyakorlására. E jogértelmezési álláspontot harmadfokú bírósági eseti döntések is alátámasztják. A hűtlen kezelés büntette és más bűncselekmények miatt indult ügyben a városi bíróság döntésétől eltérve a törvényszék a vádlottat a számvetel rendjének megsértése miatt emelt vád alól felmentette, egyéb, bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó részében az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A másodfokú ítélet ellen az ügyész jelentett be fellebbezést a részfelmentés jogcímét kifogásolva, álláspontja szerint ugyanis a hatályszabályok helyes alkalmazásával a vádlottat bűncselekmény hiányában és nem bizonyítottság hiánya miatt kellett volna felmentenie a másodfokú bíróságnak. Az ügyész tehát nem az eltérő döntést, hanem annak indokait vitatta. A harmadfokú bíróság a másodfellebbezést nem találta joghatályosnak és a perorvoslatot elutasította. Okfejtése szerint a „vádlott felmentése miatt” történő fellebbezési ok helyesen akként értelmezhető, hogy az ügyész az elsőfokú döntéstől érdemben eltérő határozatot, a bűnösség elsőfokú megállapítása ellenére a vádlott másodfokú felmentését kifogásolja, függetlenül attól, hogy a vádló a vádlott terhére és javára is fellebbezhet. Az ítélőtábla jogértelmezése szerint az ügyész joghatályosan azt támadhatta volna, hogy a másodfokú bíróság részben felmentette a vádlottat, az indokolást, a felmentési jogcím helyességét azonban nem, mivel ilyen másodfellebbezési okot a törvény nem tartalmaz.³³ A döntéssel egyezően foglalt állást a másodfellebbezés joghatályával kapcsolatban az ítélőtábla másik tanácsa,³⁴ valamint felsőbb bírósági kollégiumvezetői feljegyzés is.³⁵

A harmadfokú bíróság álláspontja osztható, mert az indokolás helyességének támadására irányuló fellebbezés joghatályosnak elfogadása már olyan kiterjesztő jogértelmezés lenne, melyre a büntető perrend szigorú szabályai nem adnak lehetőséget. E körben szükséges felidézni Erdei Árpád gondolatait, miszerint az ítélkezési gyakorlat nem hivatott a jogalkotási hiányosságok korrigálására, joghézagok kitöltésére.³⁶ A harmadfokú bírósági eljárás vonatkozásában úgy gondolom meglehetősen széles körben kap szerepet a felsőbb bíróságok jogértelmezése, ami rávilágít arra, hogy szükséges lenne a jogalkotó részéről a fellebbezés joghatályosságának kérdésében olyan részletesebb szabályok megalkotása, melyek különösebb értelmezés nélkül egyértelmű eligazítást adnak e rendkívül fontos kérdésben. Nem lehet figyelmen kívül hagyni,

hogy a perorvoslati rendszer pontos szabályozása törvényhozói kompetenciába tartozik és úgy vélem nem a bíróság feladata a norma olyan szerteágazó és olykor kiterjesztő értelmezése, mely által a jogalkalmazó már mondhatni jogalkotási kérdésekben foglal állást. A harmadfokú bíróság eljárás tekintetében akként látom, hogy ilyen helyzet alakult ki.

A harmadfokú bíróság jogkérdésben döntő bíróság, ténybírói szerephez rendszerint nem juthat, ami megállapítható abból a szabályból is, hogy a fellebbezésben bizonyítást indítványozni, új tényt állítani, vagy új bizonyítékra hivatkozni nem lehet.³⁷ Amint Farkas és Róth kifejtette, a harmadfokú eljárás a másodfokú eljárástól eltérően csak jogkérdésben teszi lehetővé a másodfokú ítélet elleni fellebbezést, mindez következik az új tény állításának és az új bizonyíték felhozatalának tilalmából is.³⁸ A megállapítást teljes mértékben osztom, hiszen a törvényben meghatározott fellebbezési okok kizárólag jogkérdést tartalmaznak, a tényállás megalapozatlanságára, az indokolás hibáira nem terjednek ki. Ugyanakkor valóban fennálló jogi másodfellebbezési oknál arra természetesen van perjogi lehetőség, hogy a vád vagy a védelem vitassa a tényállás megalapozottságát és szükség szerint megalapozatlanság miatt hatályon kívül helyezésre tegyen indítványt.

A fellebbezés hatályához kapcsolódó további lényeges szabály, hogy ha az ügyész, illetőleg a pótmagánvádló az elsőfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a vádlott terhére nem jelentett be fellebbezést, a másodfokú bíróság ítélete ellen csak a vádlott felmentése vagy az eljárás megszüntetése miatt fellebbezhet.³⁹ Ha a vádlott terhére tehát a jogosult az elsőfokú bíróság ítélete ellen nem fellebbezett, a másodfokú bíróság ítélete ellen csak akkor élhet perorvoslattal a törvényi előfeltételek fennállása esetén, ha a vádlott felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére kerül sor. Ilyen perjogi helyzetben a súlyosítási tilalom speciális szabálya szűkíti a fellebbezés jogát. A bűnösséget megállapító első döntésben megnyugvó vádló a másodfokú döntést már csak a felmentés és az eljárás megszüntetése miatt kifogásolhatja, súlyosabb büntetést nem indítványozhat, súlyosításra a harmadfokú bíróságnak sincs törvényi lehetősége.⁴⁰

A felülbírálat terjedelme

*A fellebbezés joghatályához is kötődik, de már átvezet a felülbírálat terjedelmével kapcsolatos jogterületre az a szabály, amely szerint a fellebbezés a másodfokú ítélet jogerőre emelkedését abban a részében függeszti fel, amelyet a harmadfokú bíróság a fellebbezés folytán felülbírált.*⁴¹ Ez a részjogerő esete

³³ Debreceni Városi Bíróság 53.B.2156/2006/52., Debreceni Törvényszék 2.Bf.477/2010/19., Debreceni Ítéletábla Bhar.II.261/2012/5.

³⁴ Debreceni Ítéletábla Bhar.III.613/2007/11. A harmadfokú bíróság az ügyben a vádlott másodfellebbezését azért utasította el, mert a felmentés okán bejelentett perorvoslat kizárólag a felmentés jogcímét érintette, mely az ítélet jogi indokolásának része, ebből következően nem nyílik meg joghatályosan a harmadfokú eljárás.

³⁵ Debreceni Ítéletábla Büntető Kollégiumának Vezetője 2012.El.II.C.29. sz.

³⁶ Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011, 109. o.

³⁷ Be. 386. § (2) bekezdés

³⁸ Farkas – Róth: i. m. 389. o.

³⁹ Be. 386. § (3) bekezdés

⁴⁰ Büntető Eljárásjog Kommentár a gyakorlat számára Második kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2006, II. kötet 7. pótlás 995. o.

⁴¹ Be. 386. § (4) bekezdés

a harmadfokú eljárásban, tekintettel arra, hogy a másodfokú bíróság határozatának a fellebbezés folytán felül nem bíralt része jogerőre emelkedik. Az idézett norma szorosán kapcsolódik azon szabályhoz, hogy ha a másodfokú bíróság ítélete több bűncselekményről rendelkezett, a fellebbezés folytán fő szabályként a harmadfokú bíróság az ítélet minden rendelkezését felülbírálja, kivéve a másodfokú bíróság által az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő, vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó részét [Be. 387. § (2) bekezdés].

A Legfelsőbb Bíróság a harmadfokú eljárást taglaló első kollégiumi véleményében még akként foglalt állást, hogy a harmadfokú bíróság nem bírálhatja el a polgári jogi igényt, vagy a szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló indítványt, amelynek érvényesítését az első- vagy a másodfokú bíróság egyéb törvényes útra utasította.⁴² Ezen értelmezés szerint tehát fenti kérdésekben szintén beáll a részjogerő. Később a jogszabályi környezet változására hivatkozva ezt az álláspontot már nem tartotta fenn,⁴³ figyelemmel a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos novelláris módosításra, mely szerint, ha a bíróság ítéletében megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálni.⁴⁴

Az előbbieken részletezettektől eltekintve a harmadfokú eljárásban fő szabályként teljes revízióra kerül sor. *A harmadfokú bíróság ugyanis a fellebbezéssel megtámadott ítéletet és az azt megelőző első- és másodfokú bírósági eljárást – függetlenül attól, hogy ki fellebbezett – felülbírálja abból a szempontból is, hogy az eljárási szabályokat az elsőfokú, illetőleg a másodfokú bírósági eljárásban megtartották-e, valamint, hogy a másodfokú ítélet megalapozott-e.*⁴⁵ Amint Elek Balázs⁴⁶ kifejtette, a teljes körű harmadfokú felülbírálat kötelmének több anyagi és eljárásjogi indoka van. A legfőbb anyagi jogi indok, hogy a Btk. 85. § (1) bekezdésére tekintettel bűnhalmazat esetén egy büntetést szab ki a bíróság. A büntetőjogi következmények meghatározására pedig csak egységesen kerülhet sor. Osztom az álláspontját, mely szerint téves a követett gyakorlat tükrében az olyan jogértelmezés, ami szerint kizárólag csak az eltérő döntést támadó részben nyílik meg a harmadfokú felülbírálat lehetősége. E jogi álláspont helyességét a már idézett felsőbbbírósági döntések is teljes mértékben alátámasztják.

A harmadfokú eljárásban a teljes revízió elve sajátosan érvényesül, a harmadfokú bíróság ugyanis mind

a másodfokú, mind az elsőfokú eljárást felülbírálja és nem csak a perorvoslással támadott részében, hanem az eljárás törvényessége, az eljárási szabályok megtartása, valamint a másodfokú bíróság által elfogadott tényállás tekintetében is.⁴⁷ A harmadfokú bíróságnak ennek megfelelően a nyomozási eljárás törvényessége tükrében is, vizsgálnia kell az elsőfokú bíróság perrendjét, az első fokú ítélet bizonyítását, a másodfokú eljárás szabályait, valamint a másodfokú ítélet által helyesnek tartott tényállást, természetesen az elsőfokú bírósági ténymegállapításokra is tekintettel. Csak e teljes körű felülbírálat teszi lehetővé, hogy a harmadfokú bíróság megalapozott döntést hozzon, azaz a másodfokú ítélet helybenhagyásáról, megváltoztatásáról, vagy hatályon kívül helyezéséről, esetlegesen mindkét ítélet hatályon kívül helyezéséről döntsön, mely felmentő eljárási szabálysértések, vagy súlyos, nem orvosolható megalapozatlanság esetén elkerülhetetlen. A törvényesség sérelme, a perjogi és megalapozatlansági hibák értelemszerűen csak mindkét korábbi eljárás egészének felülvizsgálata által lehetséges.

Amint már történt rá utalás a részjogerőnél, *ha a másodfokú bíróság ítélete több bűncselekményről rendelkezett, a fellebbezés folytán a harmadfokú bíróság az ítélet minden rendelkezését felülbírálja, kivéve a másodfokú bíróság által az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő, vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó részét.*⁴⁸

E törvényi rendelkezés értelmében a harmadfokú bíróság valamennyi [nem csupán az eltérő – a Be. 386. § (1) bekezdése szerinti – rendelkezéssel érintett] bűncselekményre vonatkozó másodfokú rendelkezést felülbírálja. Kivételt képez ez alól a másodfokú határozatnak az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő, vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó része, melynek a harmadfokú felülbírálatára nincs törvényi lehetőség. Ebben az esetben ugyanis az elsőfokú és a másodfokú bíróság az adott bűncselekmény tekintetében egyaránt nem állapította meg a vádlott bűnösségét, tehát nincs eltérő döntés a büntetőjogi felelősség kérdésében.⁴⁹

A többcselekményes ügyekben a harmadfokú felülbírálat kereteit illetően egységes és konzekvens a bírói gyakorlat. Elvi bírósági határozat is rögzíti, hogy több bűncselekmény esetén, ha a másodfokú bíróság ítélete tartalmaz olyan rendelkezést, amely a másodfellebbezés és a harmadfokú eljárás lehetőségét megnyitja, a harmadfokú bíróság a vádlott valamennyi bűncselekményére vonatkozóan bírálja felül a másodfokú bíróság ítéletét.⁵⁰

Szintén elvi határozatot fejtette ki, hogy ha a harmadfokú eljárás lehetőségét a másodfokú bíróságnak az elsőfokú bíróság felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezését megváltoztató és a bűnösséget kimondó

⁴² 1/2007. BK vélemény 8. e)

⁴³ BKv. 81.3. sz. vélemény

⁴⁴ Be. 335. § (2) bekezdés, hatályos a 2009. évi LXXXIII. törvény 38. §-a által 2009. augusztus 13-tól

⁴⁵ Be. 387. § (1) bekezdés

⁴⁶ Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban. Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012, 111. o.

⁴⁷ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 346. o.

⁴⁸ Be. 387. § (2) bekezdés

⁴⁹ 1/2007. BK vélemény II. 3.a)–b).

⁵⁰ EBH 2007.1595.

rendelkezése nyitotta meg, a teljes körű felülbírálat követelményére figyelemmel a harmadfokú bíróság a bűnösség törvényes megállapítása esetén sincs elzárva attól, hogy a cselekmény jogi minősítése vagy a jogkövetkezmények alkalmazása körében észlelt anyagi jogszabálysértést az esetleges súlyosítási tilalom korlátai között a másodfokú bíróság ítéletének megváltoztatásával orvosolja.⁵¹

Értelemszerűen az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó másodfokú döntés felülbírálatára nincs lehetőség.⁵²

E rendelkezés tárgyalása során szükséges arra is utalni, hogy ha a másodfokú bíróság, az elsőfokú bírósághoz képest több bűncselekmény tekintetében felmentő rendelkezéseket hoz, de ezek közül az ügyész csupán egy miatt jelent be másodfellebbezést, a harmadfokú eljárás felülbírálati kereteire az eljárási törvény 387. §-a és nem a 348. § vonatkozik. Eszerint a harmadfokú bíróság a Be. 387. § szerint jár el, és a másodfokú ítéletnek valamennyi bűncselekményre vonatkozó rendelkezését felülbírálja, így azokat a felmentő rendelkezéseket is, amelyeket az ügyész fellebbezés nem érintett. Utóbbi felmentő rendelkezése felülbírálatára azonban csak a Be. 397. §-ában felhívott súlyosítási tilalom korlátai között érvényesülhet.⁵³

*Ha a fellebbezés kizárólag a kényszergyógykezelés elrendelése vagy mellőzése ellen irányul, a felülbírálat az ítélet felmentő rendelkezéseire is kiterjed.*⁵⁴

Ez a szabály arra az esetre vonatkozik a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti, de a kényszergyógykezelést nem rendeli el, a másodfokú bíróság pedig a felmentés helybenhagyása mellett rendelkezik a vádlott kényszergyógykezeléséről, vagy az első fokon elítélt vádlottat a másodfokú bíróság kóros elmeállapot miatt felmenti és kényszergyógykezelését akár elrendeli, akár mellőzi az intézkedést. Az ítéleti rendelkezések eltérő volta folytán a másodfokú ítélet ilyen esetekben joghatályos fellebbezéssel támadható.

Nincs helye viszont fellebbezésnek, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti és a kényszergyógykezelését elrendeli, a másodfokú bíróság pedig a kényszergyógykezelés elrendelését mellőzi, mert ilyenkor az ítéleti rendelkezés nem eltérő. Mint ahogy nincs helye értelemszerűen másodfellebbezésnek abban az esetben sem, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti és kényszergyógykezelését rendeli el, a másodfokú bíróság pedig a vádlottat más okból menti fel.⁵⁵

*A járulékos kérdések önmagukban szintén nem képeznek önálló másodfellebbezési okot.*⁵⁶

A járulékos kérdések felülbírálatára csak akkor kerülhet sor, ha a Be. 386. § (1) bekezdése szerinti valamely okból joghatályos másodfellebbezéssel a másodfokú ítéletet megtámadták. Ha a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletnek kizárólag a járulékos kérdésekre vonatkozó részét bírálta felül, akkor határozata ellen nincs helye fellebbezésnek.⁵⁷

Az összefüggő okkal kapcsolatos lényeges szabály végül a felülbírálat terjedelmét érintően, hogy *ha a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletének a fellebbezéssel nem érintett vádlottra vonatkozó részét hatályon kívül helyezi, vagy a fellebbezéssel nem érintett vádlottat felmenti, és a másodfokú bíróság által e vádlott tekintetében kiszabott büntetést össz-büntetésbe foglalták, a harmadfokú bíróság az össz-büntetési ítéletet is hatályon kívül helyezi.*⁵⁸

E szabály által gyorsan és hatékonyan kiküszöbölhető a jogerő feltörésével, felmentéssel végződött, vagy megsemmisített ítélettel kiszabott szabadságvesztések törvénysértő következményei.

Kötöttség a felülbírált ítélet tényállásához

A tényálláshoz kötöttség elve, hasonlóan a másodfokú eljáráshoz, a harmadfokú bírósági eljárásban is érvényesül a következők szerint. *A harmadfokú bíróság a határozatát arra a tényállásra alapítja, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet meghozta, kivéve, ha ez a tényállás megalapozatlan.*⁵⁹

A törvényi rendelkezés alapján tehát fő szabályként a harmadfokú bíróság a határozatát a másodfokú bíróság által elfogadott, irányadónak tekintett tényállásra alapítja. Következik ez részben az elsőfokú bíróság ténybírálat jellegéből, valamint abból is, hogy a harmadfokú bíróság tisztán jogkérdéseken alapuló fellebbezési okok alapján járhat el és jogkérdésben dönt. Király Tibor ugyan még a másodfokú eljárás kapcsán fejtette ki, de értelemszerűen irányadók a harmadfokú tényálláshoz kötöttség szabálya kapcsán is gondolatai, melyek szerint a fő szabály az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás alapulvétele, a kivétel pedig részben az, ha a tényállás megalapozatlan.⁶⁰

Természetesen a harmadfokú eljárásban a másodfokú bíróság által elfogadott tényállás határozza meg

⁵⁶ Be. 387. § (4) bekezdés

⁵⁷ 1/2007. BK vélemény II.1.d)

⁵⁸ Be. 387. § (5) bekezdés. E törvényi rendelkezés a 2009. évi LXXXIII. törvény 42. §-a által 2009. augusztus 13-tól hatályos és bevezetése a Be. 349. § módosításával függ össze. A rendelkezés a másodfokú bíróság jogköréhez hasonlóan, a harmadfokú bíróság számára is megteremti annak lehetőségét és egyúttal kötelezettségét is, hogy a fellebbezéssel nem érintett vádlott felmentése, vagy az ítélet reá vonatkozó részének hatályon kívül helyezése esetén az őt érintő, időközben hozott és jogerőre emelkedett össz-büntetési ítéletet hatályon kívül helyezze.

⁵⁹ Be. 388. § (1) bekezdés

⁶⁰ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 462. o.

⁵¹ EBH 2012.B.1.

⁵² BH 2009/203.

⁵³ BKv. 73. sz. vélemény

⁵⁴ Be. 387. § (3) bekezdés

⁵⁵ 1/2007. BK vélemény II.1.c)

a tényálláshoz kötöttséget, de az szorosan kapcsolódik az elsőfokú bíróság ténymegállapításaihoz is.

Amint már hivatkozás történt rá, *a harmadfokú bírósági eljárásban nincs helye bizonyításnak. Ha az a tényállás, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet meghozta, megalapozatlan, és a helyes tényállás az iratok tartalma alapján megállapítható vagy a helytelen ténybeli következtetés az iratok alapján kiküszöbölhető, a harmadfokú bíróság a tényállást kiegészítheti, vagy helyesbítheti.*⁶¹

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ugyanakkor az új tény állításától és a bizonyítás tilalmától függetlenül célszerűségi szempontból nem kifogásolható a vádlott személyi körülményeinek lényeges megváltozására vonatkozó iratok ismertetése és figyelembevétele.⁶² Az eljárások gyorsítását, a másodfokú ítéletek hatályon kívül helyezésének számát nyilvánvalóan csökkentő jogértelmezéssel egyet lehet érteni. Nem mellőzhető azonban arra utalni, hogy a terhelti személyi körülményekben bekövetkezett változásokat vagy a vádlott vallomása, vagy pedig okiratok bizonyíthatják, mely bizonyítási eszközök által hordozott új adatok még nem álltak a másodfokú bíróság rendelkezésére. A vádlotti vallomás felvétele és az okiratok tárgyalás anyagává tétele nem vitásan bizonyításnak minősül, ezért kérdéses, hogy helyes lehet-e a törvény kiterjesztő értelmezésével olyan gyakorlat kialakításának, amely lehetőséget teremt a harmadfokú eljárásban az iratok ismertetésére és értékelésére.

Célszerűségi, pergazdasági szempontból egyértelműen igenlő a válasz, a büntető perjog konkrét normái azonban úgy vélem ilyen „bizonyításra” nem teremtenek alapot. A megfelelő megoldás az lenne álláspontom szerint, ha a törvény kifejezetten lehetővé tenné a vádlott személyi körülményeivel kapcsolatos speciális bizonyítást a harmadfokú eljárásban, hasonlóan a másodfokú nyilvános üléshez.⁶³

Érdemi kérdésekben nyilvánvalón nem kerülhet sor bizonyításra. Amint a Legfelsőbb Bíróság is megállapította, a harmadfokú eljárásban nincs helye bizonyításnak. Ezért a harmadfokú bíróságnak hatályon kívül kell helyeznie a megalapozatlan másodfokú határozatot a Be. 399. § (5) bekezdés értelmében, ha a megalapozatlanságot bizonyítás nélkül nem lehet kiküszöbölni.⁶⁴

Egy másik ügyben az ítélőtábla rámutatott, hogy megalapozatlan és érdemi felülbírálatra alkalmatlan a másodfokú bíróság ítélete, ha a vádlott bűnösségét megállapító elsőfokú ítéletben rögzített tényállástól ténybeli következtetés útján eltérő tényállást állapít meg és a vádlottat felmenti, de határozatának indoklásában nem ad számot arról, hogy milyen tényekből vont az elsőfokú bíróság ítéletétől eltérő következtetéseket, illetve állapított meg eltérő tényállást.⁶⁵

Az ún. keretdiszpozíciókat tartalommal kitöltő jogszabályok megjelölése, értelmezése azonban nem ténykérdés, attól a felülbírálatot végző bíróság szabádon eltérhet.⁶⁶

Nem képezi a tanulmány tárgyát részleteiben a tényállás megalapozatlansága és a megalapozatlanság orvosolása, a harmadfokú eljárásban is érvényesülő tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatban azonban nem mellőzhető a megalapozatlansági okok és megszüntetésük módjainak vázlatos áttekintése a harmadfokú eljárás speciális szabályainak megfelelően.

A Be. 385. § rendelkezésére tekintettel a megalapozatlansági okokat alapvetően a másodfokú eljárás normáinak tükrében lehet vizsgálni a harmadfokú eljárásban is. A megalapozatlanság kiküszöbölésével és a harmadfokú bíróság érdemi döntési lehetőségeivel kapcsolatban azonban a különös normák megelőzik az általános szabályt.

*Az ítéleti tényállás megalapozott egyfelől, ha a bíróság a törvényesen lefolytatott bizonyítási eljárást követően a vád tárgyává tett eseményeket a valóságnak megfelelően, helyesen és hiánytalanul állapította meg, másfelől ha megalapozatlansági hibában nem szenved.*⁶⁷

Megalapozatlan viszont az ítélet, ha a tényállás nincs felderítve, nem került sor tényállás megállapítására, vagy hiányos a tényállás, ha a megállapított tények elmentéses az iratok tartalmával, valamint ha az eljárás bíróság a megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett.⁶⁸

A jogtudomány,⁶⁹ valamint az ítélkezési gyakorlat is megkülönbözteti a megalapozatlanság két fokát, a részleges vagy a teljes megalapozatlanságot. A tényállás rendszerint részlegesen megalapozatlan, ha részben nincs felderítve, kisebb mértékben hiányos, részben eltér az iratok tartalmától vagy egyes ténybeli következtetések helytelenek. A részleges megalapozatlanság csak a tényállás egyes részeit érinti. Ezzel szemben teljes a tényállás megalapozatlansága, ha a bíróság nem állapított meg tényállást, vagy releváns büntetőjogi főkérdéseket meghatározó tények tekintetében felderítetlen, súlyos fokban hiányos, vagy alapvetően helytelen ténybeli következtetésen nyugszanak a főbb ténymegállapítások.

A teljes megalapozatlanság sem a másodfokú, sem a harmadfokú eljárásban nem orvosolható, ilyen esetekben a fellebbezési bíróság kasszációs jogkörét gyakorolja. A részbeni megalapozatlanság, eltérően a másodfokú eljárástól, ha felderítetlenségen alapul, a harmadfokú eljárásban nem küszöbölhető ki, mert a felderítetlenség jellemzően bizonyítási hibából, hiá-

⁶¹ Be. 388. § (2) bekezdés

⁶² 1/2007. BK vélemény II.4.

⁶³ Be. 361. § (1) bekezdés b) pont

⁶⁴ BH 2009/103.

⁶⁵ BH 2007/366.

⁶⁶ BH 2007/218.

⁶⁷ Háger Tamás: Az ítéleti tényállás megalapozottságával kapcsolatos egyes kérdések a büntetőperben. Jogelméleti Szemle 2013.1. szám (<http://jesz.akj.elte.hu/>, 2013. április 19.)

⁶⁸ Be. 351. § (2) bekezdés a), b), c) és d) pont

⁶⁹ Herke – Fenyesi – Tremmel: i. m. 335. o.

nyosságból, vagy a bizonyíték felhasználásakor lényeges eljárási szabálysértésből fakad. E hibák csak bizonyítás által szüntethetők meg, a harmadfokú eljárásban pedig a bizonyítás felvételét a törvény kizárja. Harmadfokon általában a kisebb hiányosságok, iratellenesség, esetleges téves következtetések korrigálására van lehetőség.

A tényálláshoz kötöttséggel összefüggésben szükséges vizsgálni, hogy a harmadfokú eljárásban sor kerülhet-e *eltérő tényállás megállapítására*, s ha igen milyen körben, irányban. A Be. 388. §-a nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy a harmadfokú bíróság eltérő tényállást állapíthatna meg. A jogszabály csak a tényállás kiegészítését és helyesbítését említi. Figyelembe kell venni azonban a kérdés eldöntésénél, hogy a Be. 385. §-a szerint a másodfokú bírósági eljárásról szóló rendelkezéseket is értelemszerűen alkalmazni kell, ha nem eltérő a harmadfokú speciális szabály. Az nem kétséges, hogy a harmadfokú eljárás normái a korábban eljárt két bíróság tényállásától eltérő tényállás megállapítását nem szabályozzák. A szabályozás hiánya ugyanakkor nem jelenti feltétlen azt, hogy ellentétes a másodfokú és harmadfokú norma, ezért mellőzhető a vonatkozó másodfokú szabályt összevetni a harmadfokú eljárás szabályaival.

A másodfokú eljárás kardinális szabálya szerint, *megalapozatlanság esetében a másodfokú bíróság az iratok tartalma, ténybeli következtetés, vagy a felvett bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállást állapíthat meg, ha a vádlott felmentésének (részbeni felmentésének) vagy az eljárás megszüntetésének (részbeni megszüntetésének) van helye. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét fenti esetben az eltérő tényállás alapján bírálja felül.*⁷⁰

A másodfokú per e központi szabálya szerint az egyértelmű, hogy a harmadfokú bíróság a vádlott terhére nem állapíthat meg eltérő tényállást. Nincs mód ezért eltérő ténymegállapítások után a vádlottat felmentő másodfokú ítélet megváltoztatására és harmadfokon történő elítélésre. Jogértelmezést igényel azonban, hogy a *vádlott javára* van-e lehetőség eltérő tényállás megállapítására a harmadfokú eljárásban és ezen eltérő tények alapján, a másodfokon elítélt vádlott felmentésére. A már idézettek szerint a Be. 388. §-ból ez nem következik, de részletes szabályozás hiányában a felhívott másodfokú perjogi norma viszont erre lehetőséget teremthet.

A vádlott javára eltérő tényállás megállapítására értelemszerűen a harmadfokú eljárásban ténybeli következtetés, vagy másodfokú eljárási szabálysértés útján rögzített tények mellőzése által kerülhet csak sor, mert a bizonyítás kizárt, az iratok tartalma alapján történő kiegészítések és helyesbítések pedig úgy gondolom eltérő tényállást nem alapozhatnak meg.

Lehetséges egy másik jogértelmezés is, mely az elsőfokú bíróság ténybírói jellegét helyezi előtérbe, s nem lát lehetőséget a harmadfokú bíróság részéről nagyreformációra a tények körében, azaz eltérő tényállás megállapítására.

Ilyen értelmezés szerint nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a harmadfokú bíróság nem ténybíró, reformációs jogköre ténykérdésekben korlátozott. A harmadfokú eljárásban a tényállás hiányos megállapítása, az iratellenesség és a helytelen ténybeli következtetés küszöbölhető ki a tényállás kiegészítése vagy helyesbítése útján. Erre pedig csak akkor van mód, ha a helyes tényállás az iratok tartalma alapján megállapítható, vagy a helytelen ténybeli következtetés az iratok alapján kiküszöbölhető. Érdemi, megváltoztató döntést tehát csak a tényállás megalapozatlanságának orvoslása, megalapozott tényállás mellett hozhat a harmadfokú bíróság.

A harmadfokú bíróság jogbírói jellege, korlátozott reformációs lehetőségei alapján így olyan jogkövetkeztetés is levonható, mely nem lát perrendszerű alapot a harmadfokú bíróság részéről az eltérő tényállás megállapítására és ez alapján a másodfokú ítéletől érdemben eltérő döntés meghozatalára a vádlott javára sem.

A két jogértelmezési mód közül álláspontom szerint az elsőként elemzett nem ütközik perjogi normába és levezethető a törvény általános elvei alapján, másrészt feltétlen az ítélkezés időszerűségét javítja és a hatályon kívül helyezések számát csökkentheti, ami olyan alapvető, társadalmi, igazságszolgáltatási érdek, melynek biztosítása érdekében a Kúria széles körű vizsgálatot folytatott 2012-ben a hatályon kívül helyezési gyakorlat problémáinak feltárása érdekében.⁷¹

A vádlott javára az eltérő tényállás megállapítása egyértelműen a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvéből (*favor defensionis*) származik. Az alapelvek, garanciális szabályok általában áthatják az egész törvényt s kiterjednek az általános és a speciális rendelkezésekre is. Úgy gondolom, hogy a Be. 388. § (2) bekezdésének a tényállás helyesbítésével kapcsolatos szabálya, valamint a harmadfokú eljárásban az eltérő tényállás megállapítása leírásának hiánya nem jelenti azt, hogy az idézett törvényi rendelkezés olyan speciális szabály, mely a Be. 385. §-ra figyelemmel kizárná a másodfokú eljárás tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatos, a vádlott javára szóló feloldásával járó szabályait. A másodfokú ítélet megalapozatlansága esetén ezért, ha a megalapozatlanság okának elhárítása nem igényel bizonyítást, megítélem szerint helyes ténybeli következtetéssel, illetve a másodfokon a tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatban megvalósult eljárási szabálysértés orvoslása mellett a vádlott javára a harmadfokú bíróság is megállapíthat eltérő tényállást, mely a másodfokon elítélt vádlott felmentéséhez vezet. Megjegyzendő, hogy az első foktól eltérő tényállás alapján másodfokon az elítélés a Be. 352. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző lé-

⁷⁰ Be. 352. § (1) bekezdés b) pont

⁷¹ Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2012.EI.II.1/6.

nyeges relatív eljárási szabálysértés⁷², melynek kiküszöbölése, ha lehetséges, a harmadfokú bíróság részére is kötelezettséget teremt. Ugyanakkor az eltérő tényállás megállapítása nem abszolút hiba, mely alapján a harmadfokú bíróságnak a másodfokú, vagy mindkét ítéletet hatályon kívül kellene helyeznie.

Nem lenne célszerű a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvét kizárni a harmadfokú ítélezésben, mert a terhelt javára az eltérő tényállás megállapítása garanciális jogokat nem sérthet és ilyen eljárásjogi eszköz mellőzése az eljárások elhúzódásához vezetne a hatályon kívül helyezések által. Azzal egyet kell érteni, hogy a harmadfokú bíróság nem ténybíróság és reformációs lehetőségei szűkebbek a másodfokú bíróságénál, nem látok azonban a törvényben olyan konkrét, egzakt rendelkezést, mely a Be. 352. § (1) bekezdés b) pontjának alkalmazását kizárná a harmadfokú perben. Ezt a jogértelmezést már felsőbbbírósági döntés is megerősíti. Egy harmadfokra került ügyben a városi bíróság a zaklatás vétsége miatt emelt vád alól a vádlottat bizonyítottság hiánya miatt felmentette. A tényállást ennek megfelelően a vádlott részéről a vád szerint elhangzott fenyegető kijelentéseket mellőzve állapította meg. Az ügyészi fellebbezés folytán másodfokon eljáró törvényszék ezzel szemben egy széles körű bizonyítás felvételét követően azt állapította meg, hogy a vádlott megfenyegette a sértettet, és az új tényállás alapján a vádlottat bűnösnek mondta ki zaklatás vétségében. A védelmi másodfellebbezések után harmadfokon eljáró ítéletábrla megállapította, hogy a tényálláshoz kötöttség szabályainak megsértésével került sor a vádlott terhére eltérő tényállás megállapítására. Egyben lehetőséget látott a tényállás módosítására és alapvetően a megalapozott elsőfokú tényállás elfogadására, melyben nem voltak olyan adatok, melyek a vádlott büntetőjogi felelősségét igazolták, ezért az első fokú ítélettel egyezően a harmadfokú bíróság felmentő rendelkezést hozott. Rögzítve

azt is, hogy a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvéből következően a harmadfokú eljárásban is van lehetőség a vádlott javára az eljárási szabálysértéssel, vagy megalapozatlanul másodfokon megállapított tényállás megváltoztatására.⁷³

Záró gondolatok

Amint nyomon követhető, a hatályos Be. viszonylag új jogintézményei, a harmadfokú eljárás, a kétfokú jogorvoslati rendszer számos jogértelmezési kérdést vetnek fel. A Legfelsőbb Bíróság, illetve ma már Kúria kollégiumi véleményeiben és elvi jelentőségű eseti döntéseiben biztosítja a jogegységet és széles körű jogértelmezéssel választ ad a törvénynek a nem teljesen részletes és pontos szabályaival kapcsolatban felmerült kérdésekre. Tekintettel arra, hogy több mint fél évszázadig nem éltek a perjogban a kétfokú jogorvoslat szabályai, a harmadfokú eljárás bevezetése vitathatatlanul egy olyan új eljárási helyzetet teremtett, mely jelentős jogértelmezési feladatot rótt a felsőbbbíróságokra, különösen a Legfelsőbb Bíróságra, illetőleg Kúriára. Úgy ítélem meg azonban, egyetértve Erdei Árpád már hivatkozott gondolataival, hogy a bírói jogértelmezés lehetőségei korlátozottak. A minden kérdést részleteiben, megfelelő módon tisztázó szabályozás megteremtése ugyanis az államhatalmi ágak elválasztásának elvéből is fakadóan a jogalkotó feladata. Indokolt lenne meglátásom szerint a másodfellebbezés joghatályával kapcsolatos szabályok pontosítása, figyelembe véve a jogalkalmazásban kialakult gyakorlatot, esetlegesen rész kérdésekben – mint a vádlott személyi körülményei – a bizonyítás felvételének megengedése, a tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatban részletesebb, a harmadfokú eljárás specialitását kifejező normák megalkotása. ■

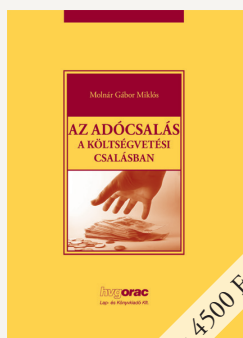
⁷² Be. 375. § (1) bekezdés
⁷³ Sátorajáuhelyi Városi Bíróság 10.B.196/2012/2., Miskolci Törvényszék 2.Bf.1250/2012/5., Debreceni Ítéletábrla Bhar.II.234/2013/6.

AZ ADÓCSALÁS A KÖLTSÉGVETÉSI CSALÁSBAN

SZERZŐ: Molnár Gábor Miklós

Angyal Pál 1930-ban megjelent műve óta nem készült átfogó, elemző monográfia az adócsalás témakörében. Az immár 20 éves hazai piacgazdaságunkban – különösen a legutóbbi évek stabilizálódó adóhatósági és bírósági gyakorlata alapján – mára jelentős tapasztalatok halmozódtak fel, amelyek összefoglalása időszzerű volt.

A gazdasági válságokkal terhes időszakban a költségvetési hiány csökkentése, valamint a költségvetési bevételek maradéktalan beszedése a kormányzat kiemelt célkitűzése, ezért az Országgyűlés 2010-ben új tényállást alkotott a költségvetést károsító cselekmények hatékonyabb üldözése érdekében. Az adócsalás és más bűncselekmények helyébe lépő költségvetési csalás (Btk. 310. §) tényállása 2012. január 1. napján lépett hatályba. A változó jogszabályi környezetben az eddigi elméleti és gyakorlati tapasztalatok összegzésének kiemelkedő jelentősége lehet az új gazdasági bűncselekmény dogmatikájának kialakítása során is. A szerző, aki a Kúria bírájaként a joggyakorlat alakításában aktívan közreműködik, e gondolatok szellemében tárja az olvasó elé több évtizedes jogalkalmazói, egyetemi oktatói és tudományos kutatásainak eredményeit.

Ára: 4500 Ft

sének kiemelkedő jelentősége lehet az új gazdasági bűncselekmény dogmatikájának kialakítása során is. A szerző, aki a Kúria bírájaként a joggyakorlat alakításában aktívan közreműködik, e gondolatok szellemében tárja az olvasó elé több évtizedes jogalkalmazói, egyetemi oktatói és tudományos kutatásainak eredményeit.

✉ HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1384 Budapest, Pf.: 797 ☎ (36-1) 349-7600 📞 (36-1) 340-2304

✉ info@hvgorac.hu 🌐 www.hvgorac.hu

MELEG MEGRENDELÉS
-5%